

چالش‌های بین باکو، ایروان، ضرورت تعامل با ایران و پرهیز از ماجراجویی

تهران هیچگاه نخواهد پذیرفت که اختلافات مرزی باکو، ایروان و پیامدهای تغییرات بعد از جنگ اخیر قره باغ، منجر به تغییرات ژئوپولیتیکی دفعتی و محدودسازی گزینه‌های ترانزیتی ایران شود.

به گزارش آران نیوز به نقل از خبرگزاری تسنیم، ماجرای مسدود شدن مرز زمینی ایران به ارمنستان به خاطر دخالت نیروهای نظامی جمهوری آذربایجان، بازتاب گسترده‌ای در رسانه‌ها پیدا کرد.

بستن بزرگراه شمال به جنوب ارمنستان و ایران (انسداد جاده کاپان به گوریس در خاک ارمنستان) و توقف موقت نقل و انتقال در مسیر زمینی ایران به ارمنستان، موجب معطلی و انتظار صدها خودرو، کامیون و اتوبوس شد و مسافران و کامیون‌های حامل کالا در راه مرز «نوردوز» در استان آذربایجان شرقی، دچار نگرانی شدند. اگر چه جمهوری آذربایجان در مدت زمانی کوتاه، از این اقدام منفی منصرف شد، اما همان چند ساعت کافی بود تا موجی از انتقاد و اعتراض در رسانه‌ها و فضای مجازی به راه بیفتد. سرانجام خبر رسید که بر اساس اطلاعاتی واصله از گمرک مغری که گمرک مقابل نوردوز استان آذربایجان شرقی است، آمادگی برای پذیرش مجدد کامیون و اتوبوس برای عبور به سمت مقاصد ارمنستان وجود دارد. اما به راستی چرا چنین تنش‌هایی ایجاد شد؟

برخی از تحلیل‌گران، بر این موضوع اصرار کردند که اقدام جمهوری آذربایجان را زورآزمایی در برابر ایران تلقی کرده و آن را به عنوان پیامی هم‌ارز اعلان جنگ و خصومت تلقی کنند. اما واقعیت این است که چنین تحلیلی با هیچکدام از شرایط عینی و واقعی بر روی ارض واقع، منطبق نیست.

دست کم دو استدلال روشن وجود دارد که چنین فرضیه‌ای را رد می‌کند: اول این که روابط تهران و باکو، در سطح مطلوب و خوبی است و در شرایطی که بر اساس عواطف مبتنی بر حسن همجواری در مراسم و آیین‌های باکو، پرچم ایران و جمهوری آذربایجان در کنار هم برافراشته می‌شوند، هیچ دلیلی برای واکنش خصمانه دفعتی وجود ندارد.

دوم این که جمهوری آذربایجان، به خوبی از سطح قدرت دفاعی ایران اطلاع دارد و بر این واقعیت اشراف دارد که در معادله همسایگی با کشوری همچون ایران، آن چه برای جمهوری آذربایجان، به عنوان مطلوب‌ترین و معقول‌ترین گزینه جلوه می‌کند، تلاش برای تقویت و توسعه روابط است و نه چیزی دیگر.

باکو، سیگنال اشتباه فرستاد

اقدام جمهوری آذربایجان در مورد مسیرهای مواصلاتی منطقه و متوقف کردن نقل و انتقال از ایران به ارمنستان، یک خطای آشکار بود. چرا که طرف اصلی اختلاف با جمهوری آذربایجان، ارمنستان است و نه ایران!

در نتیجه بر اساس بدیهی‌ترین و ساده‌ترین قواعد قدرت، جمهوری آذربایجان، باید به ارمنستان پیام بفرستد و نه به ایران. اگر جمهوری آذربایجان می‌خواهد برای حل اختلافات سیاسی و مرزی خود با ارمنستان، از کارت و ابزار فشار استفاده کند، قطعاً این ابزار نمی‌تواند در ذیل «تهدید منافع مرزی ایران» معنی شود. چرا که ایران هرگز چنین رخصتی نمی‌دهد و نقاط و خطوط مرزی و گمرکی، در چهارچوب حقوق بین‌الملل، نقاطی نیستند که بتوان به صورت دفعتی و بدون توافق رسمی، حتی یک متر تغییر بر آنها اعمال کرد. در چنین شرایطی است که جمهوری آذربایجان و ارمنستان، باید برای اجرا توافق کاملی که پس از جنگ اخیر امضا کردند، اولاً با روسیه به عنوان ضامن اجرا مذاکره کنند و در گام بعدی، برای حل اختلافاتی که در مرز ایران دارند، قدم در راه برگزاری نشست سه جانبه با ایران بگذارند.

تبعات ماجراجویی‌های خطرناک

پس از جنگ اخیر قره باغ و همچنین به دنبال شرایط سخت و دشواری که به دنبال شیوع گسترده ویروس کرونا در منطقه و جهان پدید آمده، همسایگان، بیش از هر چیزی به آرامش، ثبات و سهولت در تردد و نقل و انتقال کالا و مسافر نیاز دارند. در چنین شرایطی، هیچ چیزی به اندازه یک تصمیم دفعتی و ماجراجویانه، نمی‌تواند پیامدهای منفی ایجاد کند.

ایران کشور قدرتمندی است و برای پاسداری از مرزها و حریم‌های قانونی تجارت و تردد مسافر، زیر بار حرف زور نمی‌رود و اجازه نمی‌دهد که هیچ کشوری، طرح‌ها و الگوهای پیاده کند که معادل قراردادن دیگران در برابر عمل انجام شده باشد. بنابراین در ماجرای مسدودسازی اخیر نیز، تهران هیچگاه نخواهد پذیرفت که اختلافات مرزی باکو و ایروان و پیامدهای تغییرات بعد از جنگ اخیر قره باغ، منجر به تغییرات ژئوپولیتیکی دفعتی و محدودسازی گزینه‌های ترانزیتی ایران شود.

جمهوری آذربایجان نباید این واقعیت را فراموش کند که طی مدتی طولانی، ایران به عنوان یک همسایه قدرتمند و سخاوتمند، برای رفع مشکلات باکو، اقدامات و حمایت‌های گسترده‌ای انجام داده که سوآپ و کمک به نخجوان، تنها بخشی از آن است. چرا که بدون کمک‌های ایران، نخجوان به عنوان یک قطعه منصل و تک افتاده جمهوری آذربایجان، در شرایط دشواری قرار می‌گرفت.

در پایان باید گفت، موضوع رفع اختلافات مرزی و پایبندی به آداب حُسن همجواری، موضوعی است که در وهله اول، به خود همسایگان ذینفع، یعنی ایران، آذربایجان و ارمنستان ارتباط دارد و در گام نخست، برای حل این مشکلات، نیاز به نشست سه جانبه تهران، باکو، ایوان احساس می‌شود.

صد البته در این میان، ایران علاوه بر ذینفعی که به خاطر اختلاف دو همسایه، منافعش در خطر قرار گرفته، می‌تواند نقش یک کشور استراتژیک و میانجی را بر عهده داشته باشد. کما این که در گرماگرم اختلاف و ستیز بین ارمنستان و آذربایجان، ایران بارها حُسن نیت خود و تلاش برای تشریک مساعی را به نمایش گذاشت و برای پایان دادن به اختلافات باکو و ایروان، وارد صحنه شد.

در شرایط کنونی هم، توان و حُسن نیت ایران، کمتر نشده بلکه بیشتر شده است و گزینه معقول برای همسایگان، این است که به جای پناه بردن به ابزارهای تحریک‌کننده همچون قراردادن دیگران در برابر عمل انجام شده و واکنش‌های دفعتی، راهبردهایی را در دستور کار قرار دهند که به سود آرامش و امنیت منطقه و نقل و انتقال کالا و مسافر باشد.